

L'alternativa

Heribert Masana i Soler

Algú ha vist recentement algun grup d'animació i cercaviles deambulant pels carrers i escampant gresca en plena festa major? Les festes majors actuals tendeixen a protocolitzar-se, sota la premissa de la qualitat i de la perfecta gestió. Les cercaviles ja comencen a ser sinònim de repetició, de moviments pautats i pactats, de seguretat, bones maneres i bona imatge. Res a veure amb el risc ben entès, amb la llibertat de fer i desfer, amb prou marge com per poder construir nous paràmetres de la festa, entesa com un continu moviment i un refugi on fer volar la imaginació i la creativitat a partir de materials rudimentaris i alternatius.

Els rituals festius, sobretot els festamajorencs, segueixen encara vells protocols i visions molt qüestionables de les posicions socials. Els exemples els tenim a tocar dels nostres nassos (si són de pallasso molt millor!!): podem observar els esquemes de les festes majors de la mateixa Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès, Sitges, Sant Pere de Ribes..., encara tot gira entorn de dos estaments oficials: l'església i l'ajuntament. Això es tradueix en processons, vots del poble, parlaments-sermons de l'alcalde o del rector, pregons-convits a la festa institucionals i oficiosos, entrades i sortides d'ofici, entrades de regidors...Entre la part més oficial i les comparses populars, Vilanova i Vilafranca (les dues viles, una de muntanya i l'altra de mar) s'han inventat les figures dels pabordes i dels administradors respectivament, que condueixen vers una personificació de la festa, és a dir, que es comença a recordar una festa major no pel que va passar sinó pel qui la va organitzar.

Només necessitem una escombria vella i una carota de bruixa per sortir, sota l'escala hi ha uns draps i uns sacs plens de calitxa.

Els grups d'animació i cercaviles, molt prolífics a partir de mitjans dels anys setanta fins a mitjans dels anys vuitanta, van esdevenir, en aquells temps, una mena de revolució dels esquemes festius, que va anar en paral·lel a la reproposta o reinvençió de les festes populars en algunes poblacions. Ara, trenta anys després, sembla que falti lliure circulació d'oxigen, mitjançant nous esquemes, noves idees i noves propostes.

Llàstima que la il·lusió d'aquells grups i col·lectius no hagi perdurat massa en el temps. Allò itinerant, espontani i expressiu va ser com una flor d'estiu, amb molt d'esclat però amb poca consistència. Les causes d'aquest fet són moltes i necessitarien un estudi més detallat, car s'hi entreveuen de tipus social, polític, econòmic, artístic...L'originalitat radicava en reconvertir o reinventar els

materials, estris o elements festius (un capgròs, un cavallet, un gegant, un drac...) en utensilis per l'animació i l'agitació de l'espai públic obert (els carrers i les places), trencant les barreres típiques de l'espectador i l'actuant, mitjançant l'acció directa, provocant, així, la participació de la gent del carrer, que passava a ser de mera espectadora a participant. La combinació del teatre al carrer, el circ i els elements provinents de la tradició de les festes populars (festa major, carnaval...) proporcionava una mena de cuina-laboratori experimental de creació i expressió artística que anava injectant innovació i espontaneïtat a la festa al carrer. Aquesta fórmula festiva es va estendre fins a mitjans dels anys vuitanta, quan, poc a poc, va anar retrocedint per donar lloc a la professionalització de moltes companyies o a la mateixa mort dels col·lectius d'animació, sempre amb excepcions. Ens podem imaginar que aquella manera de fer, més desperta, més inconscient que conscient, més pulsional que cerebral, està diametralment oposada a l'actualitat de la gestió cultural actual imperant: burocràcia més no poder, contractes d'infinites clàusules, control de seguretat, assegurances, ordenances, problemes viaris...

El correfoc és una de les fórmules festives que més s'aproxima a aquesta manera d'entendre i de fer festa, tot i que en algunes poblacions ja hi comença a haver més espectadors que participants i certes restriccions.

I unes xanques ben primes per parlar de tu a tu amb el vent,
i unes xanques ben altes per veure-hi més clar de matinada.

Van ser molts els grups d'animació i cercaviles que van néixer durant aquells anys setanta i inicis dels vuitanta, produint-se una gran efervescència festiva i un contundent esclat d'imaginació, creativitat i participació al carrer. Donant un ràpid repàs històric, no exhaustiu, als grups d'aquella època (molts han desaparegut i alguns encara aguanten), ens trobem amb "Comediants" (1972-Canet de Mar), "Can Boter" (1975-Tiana), "Artristras" (1976-La Garriga), "Setrill" (1977-Manresa); per aquell 1977 ja existien grups com "Planxet i Cia" i "Barrila" (Mataró); "El Drac" (1978-Barcelona); pel 1978 ja funcionaven el grup "Plou i Fa Sol" (La Bisbal d'Empordà), el "Col·lectiu d'Animació" (Barcelona) i el pallasso "Tortell Poltrona" amb els "Titelles Naip" ja realitzaven cercaviles-reclam de circ; "Cumatrenbumsa" o "La Cuca de Sant Celoni" (1978), "Pam i Pipa" (1979-Barcelona), "La Fura dels Baus" (1979), "L'Embruix" (1979-El Morell); el 1979 ja existien els grups "Taronjada Natural" (Reus), "Xiroi" i "Picatrons"; "Gralla" (1980-Igualada), "Confraria d'Animació i Gatzara: la Matraca" (1982-Cervera); per aquell 1982 ja funcionaven els grups "Gresca Fresca" (Capellades), "Samfaina" i "Escudella Barrejada" (Valls); ja cap mitjans dels anys vuitanta sorgeixen "Mitja

Nota" (1983-La Bisbal d'Empordà) i "Bolic Bullanga" (Igualada) que ja existia el 1984, entre molts d'altres.

Una cercavila diürna al bell punt del migdia,
amb l'aire d'estiu per la finestra.

La música era un dels factors importants per tots aquests grups esmentats. Els instruments més comuns eren el bombo i platerets, la caixa, el timbal, el saxo, l'acordió, les gralles, el clarinet, el trombó, la trompeta i, fins i tot en algun cas, el banjo.

L'eix principal on girava tota l'acció dels grups d'animació i cercaviles eren aquells elements o materials festius sorgits de la tradició de les festes populars i que es reinventaven per la pràctica que se'ls volia utilitzar. Així doncs, ens podem trobar amb capgrossos, cavallets, gegants, gegants-titelles (amb els braços mòbils moguts des de dins o des de fora, talment com les marionetes o putxinel·lis), titelles-gegants (un cap, roba sense la carcassa interior d'un gegant i els braços totalment mòbils), gegants del tipus motxilla, ninots o ninots-titella (serien com unes marionetes de mida mitjana, sense arribar a la grandària dels gegants), titelles de pal, els xanquers (també anomenats "xanques", "camallargs" o "l'home de les cames llargues"), tota mena de cuques i cuques feres, construïdes mitjançant el sistema de cercols de fusta o metàl·lics coberts de roba (poden ser més o menys pacífiques, a voltes poden llençar foc o aigua), dracs de roba o dracs-guita (amb el coll més llarg i mòbil) i els dracs-gegants (en posició totalment vertical i portat com un gegant). Altres personatges estrofolaris i fantàstics, sorgits de la imaginació popular, també apareixien en aquests tipus de grups: les bruixes, els bruixots, els dimonis i els follets.

El món del circ també va influenciar, en gran mesura, aquests primers grups d'animació i cercaviles. D'aquesta manera, ens trobem amb pallassos, acròbates, monocicles, bicicletes gegants, vomitadors de foc, malabars, forçuts, saltimbanquis, equilibristes, saltadors de foc i algunes dosis de màgia i mim.

Alguns dels estris més comuns utilitzats per aquests col·lectius podien ser des de la típica escombra, passant per les màscares o carotes, perruques, barrets, embuts, picarols, nassos de pallasso, sarrons individuals (per dur a sobre els materials d'ambientació), maces, canyes o pals per llençar pirotècnia, matraques o botzines per fer més xivarri i polvoritzadors per ruixar d'aigua als badocs, per posar alguns exemples.

El tema del maquillatge és també molt important per l'animació al carrer. En la majoria dels casos el maquillatge més comú era el de

pallasso o derivats, sempre intentant donar una imatge fantàstica i expressiva per captivar l'atenció del públic participant, sobretot dels més menuts.

Com hem dit anteriorment, la música era un factor important, però els materials d'ambientació són els qui ajuden a finalitzar l'acció en si dels elements o personatges del grup. D'aquesta manera, els materials més utilitzats són la pirotècnia (coets del tipus carretilles, bengales, traques...), confeti, serpentines, globus de goma i de paper...

I quatre piules d'espurna i tro perquè s'espantin les àvies,
amb aquell monstre de roba amagat al magatzem.

De tot aquest reguitzell de grups d'animació històrics cal destacar-ne uns quants aspectes. El grup "Comediants" va començar a realitzar cercaviles a partir de 1975, comptant, durant aquells primers passacarrers, amb l'acompanyament musical de l'incipient Companyia Elèctrica Dharma, convertint-se en el grup de referència per molts dels col·lectius que anirien naixent entorn d'aquells anys d'autèntica revolució festiva. La figura de Sol Solet, adquirida pels "Comediants" a la botiga "El Ingenio" de Barcelona i reconvertida en un titella-gegant per les cercaviles, es va convertir en una icona i símbol per tota una generació d'infants. Del col·lectiu de "Can Boter" en destacaven els capgrossos inspirats en personatges de la dibuixant Lola Anglada, com el simpàtic Comill. Dels "Barrila" ens sorprèn un gegant, que representava un antic senyor feudal del castell de Burriac, que tenia la particularitat de portar a la panxa un teatrí de titelles i de disposar del cap mòbil. I, sobretot, una de les característiques més freqüents i importants, és que alguns dels grups d'animació i cercaviles d'aquells anys van ser els impulsors dels primers correfocs a les seves respectives poblacions. Serien els casos de "Setrill", "Taronjada Natural", "Gralla", "Gresca Fresca", "La Matraca" o "Mitja Nota" i, d'una manera molt més extensa, el grup "Comediants" amb els seus "Dimonis".

A part, com a curiositat, pels carrers i places de Vilanova i la Geltrú van actuar alguns d'aquests grups, sobretot per Carnaval i, en menor mesura, durant la festa major d'hivern (Sant Antoni) o en altres actes puntuals, serien els casos dels "Setrill", "Barrila", "Planxet i Cia", "El Drac", "Comediants", "Pam i Pipa"...

Només uns sarrons plens de globus i confeti,
i una gralla, un timbal i una trompeta.

I tot això s'enfoca vers la necessitat o no de noves alternatives que ajudessin a ventilar l'ambient, no pas per excloure, sinó per sumar i

entendre les festes majors com a necessitat vital del poble a expressar-se lliurement. A voltes una cercavila pot tenir una finalitat per si mateixa, pel sol goig de fer-la. Fins i tot, ciutats que s'han expansionat en pocs anys tornen a necessitar cercaviles que les abracin de cap a cap, sense por, per tots els seus barris i racons, i amb la participació directa i autogestionada de tota aquella gent que així ho desitgi. Cal fer bullir l'olla i no dormir-se. Els rituals festius de sempre han de seguir les seves pròpies pautes (si es així com ho volen els grups participants i l'administració), però, potser, per una altra banda caldria construir l'alternativa. Alguna espurna ja s'ha vist: els gegants bojós del Carnaval de Solsona (convidats per la colla de geganters de Vilanova), en ple mes d'agost, per la Rambla vilanovina i una cercavila de circ amb bicicletes gegants del col·lectiu "Endimari" (salut a la seva gent!!) durant el Trapezi de 2004, per posar alguns exemples.

Ja seria hora que al marge de protocols (discutits i intervinguts, dins d'uns marges tradicionals intocables, per molts de nosaltres) sorgís alguna cosa diferent. Les festes majors alternatives de Manresa, Igualada, Vilafranca, Badalona... ja són realitats que poden iniciar nous camins de festa.

S'imagineu un pregó popular de saltimbanquis i capgrossos cridant que és festa major?

O diferents cercaviles de grups d'animació, disparades des de diferents barris de la ciutat en una mateixa hora? I una fira boja en plena matinada?

I un cavallet, un monocicle i el nas de pallasso de dins la capsa,
per una cercavila lliure i engrescada.

Heribert Masana i Soler
Publicat al Diari de Vilanova del 3 d'agost de 2007